

ایران قوی؛ مؤلفه‌های قدرت جمهوری اسلامی ایران

حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر علی‌اصغر نصرتی*

اشاره

ایران در عهد صفویه با اتکا بر علم و دانش، پیوند عمیق با دین و توان نظامی، به پایداری در حکومت، استقلال و نوعی هم‌ترازی با قدرت‌های استعماری غرب دست یافت و در برابر جریان استعمار و استبداد غربی‌ها بر دیگر ممالک، نفوذناپذیر و مستقل باقی ماند. در دوره قاجار نیز بی‌توجهی به علم، قدرت اقتصادی و نظامی، به دخالت و نفوذ دولت‌های بیگانه همچون روس و انگلیس و تحمیل قراردادهای ذلت‌بار و پرخسارت گلستان، ترکمنچای، پاریس، روتر و رژی منجر شد.

در عهد پهلوی نیز تمامی زیرساخت‌های قدرت توسط رژیم پهلوی نادیده گرفته شد. ضعف شدید و وابستگی در بنیه علمی و فنی کشور، دین‌ستیزی و قطع ارتباط حکومت با منبع عظیم قدرت مردمی و روحانیت و همچنین وابستگی و سرسپردگی به بیگانگان در توان نظامی، همگی زمینه‌ساز استبداد تام و تمام بیگانگان و ضعف و ناتوانی ایران در برابر آمریکا و انگلیس گردید.

انقلاب اسلامی ایران، درحقیقت انقلابی در نگاه به داشته‌ها و توانمندی‌ها، هدف‌ها و افق‌های رشد و کمال همه‌جانبه و حتی نگاه به غرب و تمدن غربی و امکانات علمی، فناوری، اقتصادی و فرهنگی غرب بود. با وجود رهبری‌های حکیمانه امام خمینی و آیت‌الله خامنه‌ای و ملت متدین، فهیم و مقاوم ایران، کشور توانست در عصری که تمدن مادی استقلال خود را بر همه جهان مسلط می‌دانست، با طرح جامعه و حاکمیت دینی، در عرصه منازعات تمدنی پای بگذارد و بنیان‌های قدرت را برای ماندگاری و رشد خود و تحقق هدف‌های والای خود پی‌ریزی نماید.

* عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی.

این نوشتار با نگاه اجمالی به مفاد آیه شریفه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ»^۱ هر نیرویی در قدرت دارید، برای مقابله با آنها [= دشمنان]، آماده سازید. و [همچنین] اسب‌های ورزیده [برای میدان نبرد]، تا به وسیله آن، دشمن خدا و دشمن خویش را بترسانید. و [همچنین] گروه دیگری غیر از اینها را که شما نمی‌شناسید و خدا آنها را می‌شناسد. و هر چه در راه خدا [و تقویت بنیه دفاعی اسلام] انفاق کنید، به طور کامل به شما بازگردانده می‌شود. و به شما ستم نخواهد شد»، درصدد است به مؤلفه‌های قدرت جمهوری اسلامی ایران بپردازد.

۱. مفهوم‌شناسی قدرت در ادبیات سیاسی و قرآن کریم

مفهوم قدرت، عبارت است از قوت و توانایی بر انجام کار و ترک آن، به گونه‌ای که هرگاه انسان انجام یا ترک کاری را، چه مادی و چه معنوی اراده کرد، بتواند انجام دهد. قدرت در اصطلاح علم سیاست، توانایی اجرای کار خاص، توانایی مشخص برای وادارکردن دیگران به تسلیم در برابر خواست خود و توانایی طبقه برای تحقق منافعش در برابر طبقات دیگر است؛ همچنین قدرت ناشی از دارایی‌های محسوس و غیرمحسوس است.^۲

قدرت در فرهنگ قرآن کریم، در قالب واژه‌ها و مفاهیمی چون قوت: «مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ»،^۳ قدیر: «إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»،^۴ سلطان: «مَا كَانَ لَكُمْ عَلَىٰ مِنْ سُلْطَانٍ»،^۵ تمکن: «الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ»،^۶ عزت (اقتدار، سربلندی، شکست‌ناپذیری، نفوذناپذیری): «وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ»،^۷ شدت (سختی، عظمت و قدرتمندی): «وَسَدَدْنَا مُلْكَهُ»،^۸ ملک (سلطنت و اقتدار سیاسی): «قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكُ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ

۱. انفال: ۶۰.

۲. علی‌اکبر آقابخشی و مینو افشاری‌راد، فرهنگ علوم سیاسی، ص ۳۳۴-۳۳۵.

۳. انفال: ۶۰.

۴. بقره: ۲۰.

۵. ابراهیم: ۲۲.

۶. حج: ۴۱.

۷. منافقون: ۸.

۸. ص: ۲۰.

تَشَاءُ»^۱ و جبروت (عظمت و اقتدار بی‌نهایت): «إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْجَبَّارِينَ»^۲ مورد استفاده قرار گرفته است؛ اما یکی از مهم‌ترین و رایج‌ترین واژگانی که شاخص قدرت اجتماعی یک نظام سیاسی است، قوت در آیه «وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ...» است که آن را از دیدگاه علامه طباطبائی، آیت‌الله خامنه‌ای و سید قطب بررسی می‌کنیم.

الف) مفهوم «وَأَعِدُّوا»

علامه طباطبائی معتقد است امر به اعداد، امر به آماده‌سازی همه ابزارها و امکاناتی است که در جنگ و دفاع به کار می‌آیند و این آمادگی یک دستور دائمی و فرا زمانی است و محدود به عصر نزول وحی نیست.^۳ آیت‌الله خامنه‌ای این آیه را دستور قرآن بر آماده‌سازی دائمی همه ابزارهای قدرت شامل نظامی، علمی، اقتصادی، فرهنگی و رسانه‌ای می‌داند.^۴ سید قطب نیز آماده‌سازی را همه‌جانبه و افزون بر نظامی، در امور فرهنگی، اقتصادی، علمی و ایمانی می‌داند.^۵

ب) مفهوم «ما استطعتم»

علامه طباطبائی استطاعت را نشان‌دهنده تکلیف به اندازه توان می‌داند؛ یعنی هر مقدار که جامعه اسلامی در توان و قدرت دارد، باید در راه آماده‌سازی و فراهم کردن قدرت به کار گیرد. به عبارتی این تعبیر تکلیف را متناسب با ظرفیت‌ها و امکانات زمان و مکان قرار می‌دهد.^۶ آیت‌الله خامنه‌ای استطاعت را «هر چه در توان دارید و هر چه می‌توانید» و استفاده حداکثری از توان ملی و آن روی «ما می‌توانیم»، تفسیر می‌کنند.^۷ سید قطب می‌گوید: استطاعت نشان‌دهنده تکلیف متناسب با توان است و مسلمانان موظف‌اند به اندازه ظرفیت و امکانات خود، قوه فراهم کنند.^۸

ج) مفهوم «من قوه» (قدرت جامع و بازدارندگی)

علامه «من قوه» را عبارت از هر چیزی می‌داند که با وجود آن، کار جنگ و دفاع محکم و ممکن

۱. آل عمران: ۲۶.

۲. شعرا: ۱۳۰.

۳. سید محمدحسین طباطبائی، المیزان، ج ۹، ص ۱۵۱.

۴. سیدعلی خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۵/۳/۳.

۵. سید قطب، فی ظلال القرآن، ج ۳، ص ۳۵۲.

۶. سید محمدحسین طباطبائی، المیزان، ج ۹، ص ۱۵۱.

۷. سیدعلی خامنه‌ای، بیانات، ۱۴۰۲/۵/۱۵.

۸. سید قطب، فی ظلال القرآن، ج ۳، ص ۳۵۲.

می‌شود و سلاح، تجهیزات، نیروهای انسانی کارآزموده و حتی سازماندهی نظامی را دربر می‌گیرد.^۱ آیت‌الله خامنه‌ای قوت را به معنای قدرت جامع در نظر می‌گیرد که امور نظامی، علمی، اقتصادی، رسانه‌ای و سازمانی و غیره را شامل می‌شود؛ در نگاه ایشان، گستره آن بازدارندگی است که دشمن را از حمله باز می‌دارد.^۲ قوت در نظر سید قطب، مفهومی عام و هر وسیله‌ای است که موجب قدرت و توان دفاعی مسلمانان شود که شامل سلاح، اقتصاد، علم، فرهنگ، حتی ایمان و روحیه جهادی است.^۳

(د) مفهوم «و من رباط الخیل»

علامه در المیزان می‌فرماید رباط الخیل (اسبان آماده) که نمونه قوت در عصر نزول وحی است، جنبه مثالی دارد و دال بر تکلیف مسلمانان بر تهیه همه ابزار قدرت در هر عصر و زمان است.^۴ آیت‌الله خامنه‌ای نیز ذکر آن را مثالی می‌داند و مصادیق امروزی آن موشک، پهباد، فناوری‌های جدید و ابزارهای علمی است.^۵ سید قطب نیز رباط الخیل را نمونه تاریخی از قوت در عصر نزول می‌داند و با مثالی دانستن آن، مقصود اصلی را همه ابزارهای قدرت متناسب با هر زمان می‌داند.^۶

(د) مفهوم «ترهبون به»

هدف از جمع‌آوری و آماده‌سازی قوت و قدرت، «ترهبون به» است. در نظر علامه، این امر به معنای ایجاد ترس و بازدارندگی در دشمنان است؛ به گونه‌ای که مانع تجاوز دشمن شود.^۷ آیت‌الله خامنه‌ای نیز بر همین معنا تأکید دارند و هدف از آماده‌سازی قوت را ایجاد ترس و بازدارندگی در دشمنان می‌داند و فرموده‌اند که اگر دشمن از قدرت شما بترسد، حمله نخواهد کرد که این همان فلسفه بازدارندگی است.^۸ سید قطب نیز بر همین معنا به ایجاد ترس و بازدارندگی در دشمنان اشاره می‌کند.^۹

۱. سیدمحمدحسین طباطبائی، المیزان، ج ۹، ص ۱۵۲.

۲. سیدعلی خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۹/۶/۲.

۳. سید قطب، فی ظلال القرآن، ج ۳، ص ۳۵۳.

۴. سیدمحمدحسین طباطبائی، المیزان، ج ۹، ص ۱۵۲.

۵. سیدعلی خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۶/۵/۲۹.

۶. سید قطب، فی ظلال القرآن، ج ۳، ص ۳۵۳.

۷. سیدمحمدحسین طباطبائی، المیزان، ج ۹، ص ۱۵۲.

۸. سیدعلی خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۷/۷/۱۰.

۹. سید قطب، فی ظلال القرآن، ج ۳، ص ۳۵۴.

ها) مفهوم «عدو الله و عدوكم»

دشمنان خدا در نظر علامه طباطبایی، کسانی هستند که با دین و حق می‌جنگند و دشمنان شما، همان دشمنان امت اسلامی‌اند.^۱ آیت‌الله خامنه‌ای آن را قدرت‌های سلطه‌گر جهانی می‌داند که مصادیق بارز آن آمریکا و رژیم صهیونیستی هستند.^۲ سید قطب نیز آنان را دشمنان خدا و دشمنان گروه مسلمانان می‌داند، اعم از کسانی که شناخته شده‌اند و کسانی که ناشناخته‌اند یا کسانی که هنوز دشمنی خود را با مسلمان آشکار نساخته‌اند و آماده‌سازی، قوت و نیرو آنان را به ترس و هراس می‌اندازد.^۳

در مجموع می‌توان برداشت تفسیری از مفاد آیه را این‌گونه جمع‌بندی کرد که خداوند دستور می‌دهد به عنوان قانون و تکلیف اجتماعی فرا زمانی و فرا مکانی، در مقابل دشمنانی که می‌شناسید و حتی نمی‌شناسید (و به دلیل پنهان‌کاری، دشمنی خود را آشکار نمی‌کنند و در فرصت مناسب ممکن است اقدامات خصمانه خود را آشکار سازند)، همه انواع قدرت را مهیا کنید و در مقابل دشمنان چنان بازدارندگی ایجاد کنید که از حمله و اظهار دشمنی با شما هراس داشته باشند.

در شعر مشهوری از علی‌اکبر گلشن این‌گونه آمده است:

برو قوی شو اگر راحت جهان طلبی که در نظام طبیعت ضعیف پامال است^۴

۲. مؤلفه‌های قدرتمندی جمهوری اسلامی ایران

یک نظام سیاسی قدرتمند، ترکیبی از قدرت سخت (جمعیت، قوای مسلح، اقتصاد، جغرافیا) و قدرت نرم (فرهنگ، ارزش‌ها، دیپلماسی، انسجام اجتماعی، علم) را داراست.

۲-۱. قدرت سخت جمهوری اسلامی

الف) قدرت نظامی

قوای مسلح کارآزموده، سالم و مؤمن به دفاع از کشور، همراه با تجهیزات پیشرفته، ذخایر و بودجه کافی برای نبردهای طولانی، پایه اقتدار ملی است. جمهوری اسلامی با وجود دشمنی

۱. سید محمدحسین طباطبایی، المیزان، ج ۹، ص ۱۵۲.

۲. سید علی خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۹۹/۳/۲.

۳. سید قطب، فی ظلال القرآن، ج ۳، ص ۳۵۴.

۴. علی نظمی تبریزی، دویت سخور؛ تذکره الشعراي منظوم و منثور، ص ۳۵۱.

تمام‌عیار نظام سلطه و ارتجاع منطقه و تحریم‌های گسترده، توانسته است بخش مهمی از نیازهای نظامی را بومی‌سازی کند. با تمرکز بر توان موشکی، پهبادی و نیروهای مقاومت منطقه‌ای در کنار ارتش کلاسیک، دکترین بازدارندگی نامتقارن را انتخاب کرده است و با حضور در کشورهای پیرامونی چون عراق، لبنان و یمن، مرزهای امنیتی خود را به بیرون انتقال داده و برای امنیت خود عمق راهبردی ایجاد کرده است. همچنین ظرفیت خود را در جنگ سایبری و اطلاعاتی به حد بازدارندگی در مقابل قدرت‌های بزرگ و مهاجم رسانده است.

ب) جمعیت

جمعیت کافی، شاخص مهم قدرت است. پژوهشگرانی در ایران و در سطح جهانی مانند مالتوس^۱ بر اهمیت جمعیت تأکید دارند. جمعیت افزون‌تر هم نیروی دفاعی و هم سرمایه انسانی و مالی را تقویت می‌کند. جمعیت ایران طبق آمارهای رسمی سال ۱۳۹۵ بالغ بر ۷۹۲۶۲۷۰ نفر است^۲ که برآوردهای تخمینی جمعیت سال ۱۴۰۴ آن را حدود ۸۶ میلیون و ۵۶۲ هزار نفر و سازمان ملل متحد جمعیت ایران را در سال ۱۴۰۴ حدود ۹۲ میلیون نفر بیان کرده است. ایران یکی از پرجمعیت‌ترین کشورهای منطقه است و ظرفیت بالایی برای بازار کار و مصرف دارد. بخش بزرگی از این جمعیت جوان است و بسیج مردمی، ظرفیت دفاعی و مقاومت ملی را افزایش می‌دهد؛ از این رو یک منبع مهم قدرت ملی به شمار می‌رود.

ج) ژئوپولیتیک و موقعیت منطقه‌ای

موقعیت سرزمینی و استراتژیک شامل وسعت، مرزها، دسترسی به دریاها و ویژگی‌های سوق‌الجیشی، قدرت ملی را افزایش می‌دهد. موقعیت راهبردی ایران که در هارتلند^۳ دنیا قرار دارد، می‌تواند کنترل تجارت و انرژی را در اختیار داشته باشد. همچنین تسلط بر خلیج فارس و دریای عمان و تنگه هرمز، آن را به بازیگری مهم در منطقه و جهان تبدیل کرده است. این مؤلفه قدرت بازدارندگی برای ایران فراهم می‌آورد.^۴

۱. An Essay on the Principle of Population.

۲. نشریه آماری مرکز آمار ایران، منتشره ۱۳۹۷، ص ۲۶.

۳. قلب دنیا Heartland.

۴. حسن نورعلی و سیدعباس احمدی، «واکاوی نقش ژئوپولیتیک ایران»، ص ۱۱۶۲.

د) ظرفیت اقتصادی

منابع طبیعی (نفت، گاز، معادن)، تولید ناخالص داخلی، تجارت، رشد پایدار، زیرساخت‌های مالی و صنعتی، نظام بانکی کارآمد و حضور در بازارهای جهانی، بنیان‌های اقتصادی قدرت سیاسی‌اند. جمهوری اسلامی در مؤلفه اقتصادی قدرت ملی دارای دومین ذخایر گاز و چهارمین ذخایر نفت و در مجموع دارای دومین ذخایر انرژی جهان است. با جمعیت حدود ۹۰ میلیون نفر، بازار مصرف مؤثری در سرمایه‌گذاری داخلی ایجاد کرده است و با توسعه صنایع دفاعی، پتروشیمی، فولاد، خودروسازی و تأمین داخلی بسیاری از نهاده‌های مورد نیاز صنعتی و بومی‌سازی و خودکفایی در بسیاری از بخش‌های تولیدی، توانسته است وابستگی به خارج را کاهش و با فعال‌سازی درونی اقتصاد و کاهش اثر سلطه‌های خارجی در اقتصاد، میزان تاب‌آوری در مقابل تحریم‌ها و فشارهای اقتصادی را افزایش دهد. همچنین با عضویت در پیمان‌های بریکس و شانگهای بر توان بازدارندگی خود در مقابل تهدیدهای اقتصادی می‌افزاید.^۱

۲-۲. قدرت نرم جمهوری اسلامی

الف) معنویت

ایمان به خدا و آخرت، جامعه را در برابر بحران‌ها مقاوم می‌سازد و انگیزه مقابله با دشمنان را تقویت می‌کند. معنویت اسلامی هویت ملی ایران را از سایر کشورها متمایز می‌کند و قدرت نرم فوق‌العاده‌ای برای این کشور فراهم آورده است. نظام جمهوری اسلامی با محوریت ولایت فقیه بر پایه دین و ارزش‌های الهی استقرار یافته و این مشروعیت معنوی با توجه به اعتقادات عمومی جامعه، پذیرش و حمایت مردمی و انسجام سیاسی را افزایش داده است. باورهای دینی و مناسک مذهبی مانند عاشورا، محرم، اربعین و باور مهدویت، نقش مهمی در ایجاد همبستگی ملی که هویتی اسلامی - ایرانی یافته است، ایجاد کرده است. ارزش‌های معنوی دیگر همچون روحیه ایثار و نوع‌دوستی، مقاومت و مسئولیت‌پذیری جامعه و در نتیجه قدرت ملی را افزایش می‌دهد.^۲

ب) انسجام اجتماعی

وحدت اقوام، مذاهب و اقشار مختلف قدرت ملی را افزایش می‌دهد. در مقابل شکاف‌های

۱. موسی غنی‌نژاد، اقتصاد ایران چالش‌ها و چشم‌اندازها، ص ۲۳-۴۵.

۲. محمد ملک‌زاده، «مؤلفه‌های دینی و ملی قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی»، ص ۱۰۵-۱۲۸.

داخلی می‌توانند جامعه را بدون دخالت خارجی فروپاشند. وحدت عامل مهمی در قدرتمندی جمهوری اسلامی است. انقلاب اسلامی الگویی از امت اسلامی را در یک واحد سیاسی ایجاد کرده است و به تدریج در حال بزرگ‌شدن و پیوستن دیگر جوامع اسلامی و شکل‌گیری امت بزرگ اسلامی است. مسئله محوری شکل‌گیری امت اسلامی و قدرتمندی آن، وحدت و انسجام اجتماعی با هدف واحد و رهبری واحد است. به فرموده رهبری، وقتی در میان ملتی وحدت کلمه باشد، قدرت آنها چندبرابر می‌شود. دشمن وقتی در مقابل خود ملت مقتدری را مشاهده کند، مجبور به عقب‌نشینی خواهد شد؛ علت عقب‌نشینی‌های مکرر دشمن در طول مبارزه و بعد از پیروزی انقلاب همین بود.^۱ جمهوری اسلامی با راهبرد وحدت و انسجام در داخل با وجود اقوام، قومیت‌ها، ادیان و مذاهب مختلف، تفاوت‌ها را مدیریت کرده و حول هویت اسلامی ایرانی انسجام ایجاد کرده است. نشانه آن، مشارکت همگانی در رویدادهای مهم نظام مثل دفاع مقدس و گرفتاری‌های اجتماعی است و تلاش دشمنان برای شکستن این وحدت و ایجاد تفرقه و شکاف اجتماعی، نشانه اهمیت این انسجام است.

ج) حمایت مردمی

مشروعیت و اقتدار نظام سیاسی وابسته به حمایت مردم است. امام علی علیه السلام در فرمان به مالک اشتر می‌فرماید: «وَإِنَّمَا عِمَادُ الدِّينِ، وَجَمَاعُ الْمُسْلِمِينَ، وَالْعُدَّةُ لِلْأَعْدَاءِ، الْعَامَّةُ مِنَ الْأُمَّةِ، فَلْيَكُنْ صَغُوكَ لَهُمْ، وَمَمْلُوكَ مَعَهُمْ»^۲ ستون‌های استوار دین و اجتماعات پرشور مسلمین و نیروهای ذخیره دفاعی، عموم مردم هستند؛ پس به آنها گرایش داشته و اشتیاق تو با آنان باشد».

حمایت عمومی مردم از نظام و آرمان‌ها و اهداف انقلاب اسلامی و اعتماد به هیئت حاکمه، ستون اصلی قدرت ملی و بازدارندگی در مقابل دشمنان بوده است. نمونه‌های حمایت مردمی از نظام را می‌توان در حضور گسترده در انتخابات، راهپیمایی‌ها، حمایت از آرمان‌های انقلاب مثل دفاع از فلسطین، مبارزه با استکبار و نظام سلطه، دفاع مقدس و جنگ دوازده‌روزه مشاهده کرد. باور عمومی مردم آن است که مردم‌سالاری در این نظام رکن است و مشارکت جدی مردم، موجب افزایش قدرت ناشی از اراده ملی و پشتیبانی از تصمیمات نظام در سطح قدرت ملی، منطقه‌ای و جهانی گردیده است.

۱. سیدعلی خامنه‌ای، بیانات، ۱۳۶۸/۴/۱۵.

۲. شریف رضی، نهج البلاغه، نامه ۵۳.

د) فرهنگ و نظام ارزشی

فرهنگ غنی و ارزش‌های والا مانند فرهنگ مقاومت، شهادت‌طلبی و همبستگی اجتماعی، کشور را در عرصه بین‌الملل جذاب و اثرگذار می‌سازد. انقلاب اسلامی پیش از آنکه سیاسی باشد، انقلابی فرهنگی و به دنبال بازتعریف هویت ملی مبتنی بر ارزش‌های دینی و معنوی بوده است. نظام ارزشی فرهنگ با تجلیاتی چون ایشار، فرهنگ بسیجی، مقاومت و نفی سلطه، پایبندی به دین و پیوند با منبع قدرت الهی، ولایت فقیه و شهادت‌طلبی، توانسته است منبع عظیمی از قدرت نرم برای جمهوری اسلامی فراهم آورد. این منبع قدرت است که آرمان‌های بزرگی چون ایجاد امت اسلامی و تمدن نوین اسلامی را به اهدافی تحقق‌پذیر مبدل می‌کند.

ه) دیپلماسی

دیپلماسی با ارائه تصویر مثبت از کشور، مشروعیت سیاسی را افزایش می‌دهد و بحران‌ها را بدون جنگ مدیریت می‌کند. همچنین با ایجاد اتحادها و پیمان‌ها، قدرت ملی ارتقا می‌یابد. جمهوری اسلامی از یک دیپلماسی فعال و جمع‌گرایانه نه انزواطلب استفاده کرده است. این دیپلماسی تا حدود بسیاری توانسته است جمهوری اسلامی و منابع ارزشی آن را به دنیا و جهان اسلام بازشناساند و همین امر باعث گسترش نفوذ منطقه‌ای و حتی جهانی در بین ملت‌ها و جمعیت‌های مستقلى شده است که تمایل مقابله با نظام سلطه دارند. دیپلماسی در ابعاد دیگر علمی، سیاسی، اقتصادی نیز توانسته است جایگاه مناسبی برای جمهوری اسلامی ایجاد نماید. ناگفته نماند که تا وضع مطلوب فاصله زیادی وجود دارد و نمودار وضعیت دیپلماسی ایران دارای ضعف و قوت‌هایی است که هرچند برآیند نسبی آن افزایش قدرت در منطقه و جهان است، اما فرصت‌های زیادی از دست رفته و جای کار دارد.^۱

و) علم و فناوری

نوآوری و خلاقیت علمی از مهم‌ترین ابزارهای اقتدار در عصر جدید هستند. قدرت یک کشور مبتنی بر علم و فناوری است. امروزه علم در تعیین جایگاه یک کشور در ساختار قدرت جهانی، نقش بسیار مهمی دارد. جمهوری اسلامی به‌ویژه با تأکیدات رهبران دلسوز و حکیم آن (امام خمینی و آیت‌الله خامنه‌ای)، پیشرفت علمی را در دستور کار قرار داده است. امروز ایران

۱. ر.ک: محمدباقر مکرمی‌پور و همکاران، «تأثیر دیپلماسی علم و فناوری بر قدرت ملی ایران در عرصه جهانی»، ص ۱۲۰-۱۴۵.

اسلامی در جایگاهی قرار دارد که دارای رتبه نخست رشد علمی در جهان، ارتقای جایگاه ایران در رتبه ۱۶ جهانی تولید علم و ارتقای علمی ایران از رتبه ۵ به ۱ در منطقه است. همچنان که در بخش‌های مختلفی از جمله نانو، بیوشیمی و زیست مولکولی، علوم هوا و فضا، علوم فیزیک، ریاضی، ژنتیک و سلول‌های بنیادی، داروسازی و ثبت اختراع، به سطح رتبه‌های برتر جهان رسیده است؛ مثلاً دانش هسته‌ای بومی ایران تبدیل به قدرتی اعتباربخش در دنیا شده است و تلاش دشمنان این است که نه تنها مسیر دستیابی به سلاح هسته‌ای را بر ایران ببندند، بلکه جلوی دانش هسته‌ای را نیز که به گونه‌ای نقش بنیادین برای تولید علم در بخش‌های فراوانی دارد، بگیرند و در تحقق این هدف شوم و دست‌نیافتنی، حتی از ترور دانشمندان هسته‌ای نیز پروایی ندارند.^۱

ز) نفوذ منطقه‌ای و جهانی

نفوذ یکی از مؤلفه‌های کلیدی قدرت ملی و بازدارندگی جمهوری اسلامی در منطقه و در رویارویی با قدرت‌های جهانی است. این نفوذ با تعریف عمق راهبردی در کشورهای عراق، لبنان و یمن، تهدید را از مرزهای کشور دور می‌سازد و تسلط بر امنیت خلیج فارس و تنگه هرمز، نقش تأثیرگذاری بر امنیت انرژی جهانی پیدا کرده است. با صدور ارزش‌های انقلاب و حمایت از فلسطین و جریان‌های مقاومت، ایران به قدرت نرم منطقه‌ای تبدیل شده است و با استفاده از قدرت سخت نظامی (موشکی و پهپادی) و قدرت نرم فرهنگی و ایدئولوژیک، توان بازدارندگی هوشمند را در منطقه برای خود فراهم آورده است. سخنان و مواضع رهبر معظم انقلاب درباره منطقه و جهان همواره از سوی دیگر قدرت‌ها پیگیری می‌شود و بازتاب گسترده‌ای می‌یابد که نشان‌دهنده جدی شدن نفوذ سیاسی فرهنگی ایران در مقیاس جهانی است.

ح) رسانه و تبلیغ

رسانه با تقویت هویت ملی و مدیریت افکار عمومی در بحران‌ها، وحدت اجتماعی را حفظ می‌کند. تبلیغ هوشمندانه اعتماد مردم به حاکمیت را افزایش می‌دهد و کشور را در برابر تبلیغات منفی دشمنان مقاوم می‌کند.

بخش عمده‌ای از قدرت نرم، محصول عملیات رسانه‌ای و تبلیغی یک کشور است. رسانه ملی و رسانه‌های همسو در جمهوری اسلامی ایران، نقش چشمگیری در اطلاع‌رسانی، توجیه،

۱. ر.ک: سیدمحمدحسین راجی و سیدمحمدرضا خاتمی، صعود چهل ساله، ص ۱۶۶-۱۸۶.

حل گره‌های فکری و رفع شبهات و چالش‌های خبری و فکری دشمن در عرصه اندیشه‌ای جامعه، توجیه و اقناع‌سازی درباره تصمیم‌های حکومت و تبیین دستاوردهای نظام در رویدادها، حوادث و میدان‌های رویارویی با دشمن دارند. با وجود قوت و شبکه‌های انحصاری و تبلیغاتی که در اختیار دشمن قرار دارد، بازدهی رسانه‌ای دستگاه تبلیغاتی نظام از امتیاز خوبی برخوردار است. شاید بتوان برای شاهی بر اهمیت دستگاه رسانه‌ای ایران، از حمله به صداوسیما در جنگ دوازده‌روزه و موانع و محدودیت‌های دائمی بر شبکه‌هایی مثل «العالم» و «پرس‌تی‌وی» یاد کرد.

ط) حمایت از فلسطین

دفاع از ملت فلسطین از نخستین روزهای پیروزی انقلاب اسلامی، در کانون سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران قرار داشته است. امام خمینی علیه السلام با اعلام روز جهانی قدس، این موضوع را وظیفه‌ای اسلامی و انسانی معرفی کرد. در چهار دهه گذشته، حمایت از فلسطین به نماد عدالت‌خواهی، ضدیت با استکبار و همبستگی با مظلومان تبدیل شده است. این راهبرد نه تنها ریشه در ایدئولوژی اسلامی جمهوری اسلامی دارد، بلکه در بستر تاریخی استعمارستیزی ملت ایران نیز تحلیل‌شدنی است. برخی شواهد و آمار این مسئله عبارت‌اند از:

- تأکید قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در اصل ۱۵۲ بر حمایت از مستضعفان؛
- بیانات و مواضع امام خمینی و مقام معظم رهبری؛
- حضور فعال ایران در سازمان همکاری اسلامی و سازمان ملل در دفاع از حقوق فلسطینیان؛
- انتشار بیش از ۱۵۰۰ مقاله علمی در پایگاه ISC درباره فلسطین و مقاومت؛
- فعالیت نهادهایی مانند کمیته حمایت از انقلاب اسلامی مردم فلسطین، مرکز مطالعات فلسطین و مشارکت در راهپیمایی‌های جهانی روز قدس.

کتاب‌نامه

قرآن کریم

۱. خامنه‌ای، سیدعلی، پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله خامنه‌ای.
۲. راجی، سیدمحمدحسین و سیدمحمدرضا خاتمی، صعود چهل ساله، قم: دفتر نشر معارف، ۱۴۰۰ ش.
۳. سبحانی، جعفر، التفسیر الموضوعی للقرآن الکریم، قم: مؤسسه امام صادق علیه السلام، ۱۳۸۰ ش.

۴. طباطبایی، سیدمحمدحسین، تفسیر المیزان، ج ۹، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۷۴ ش.

۵. غنی‌نژاد، موسی، اقتصاد ایران؛ چالش‌ها و چشم‌اندازها، تهران: نشر نی، ۱۳۹۸ ش.

۶. قطب، سید، فی ظلال القرآن، ترجمه: مصطفی خرم‌دل، ج ۳، تهران: نشر احسان، ۱۳۸۶ ش.

۷. مرکز آمار ایران، اطلاعات آماری جمعیت ایران، تهران: مرکز آمار ایران، ۱۴۰۳ ش، بازیابی از:

<https://amar.org.ir/statistical-information/statid/۲۱۶۲۰>

۸. مکرمی‌پور، محمدباقر و همکاران، «تأثیر دیپلماسی علم و فن‌آوری بر قدرت ملی ایران در عرصه جهانی»، فصلنامه مطالعات دانشگاه آزاد اسلامی تهران، س ۴، ش ۱۲، ص ۱۲۰-۱۴۵، ۱۴۰۱ ش.

۹. ملک‌زاده، محمد، «مؤلفه‌های دینی و ملی قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی ایران»، نشریه علوم سیاسی دانشگاه باقرالعلوم، ش ۶۸، ص ۱۰۵-۱۲۸، ۱۳۹۳ ش.

۱۰. نظمی تبریزی، علی، دویست سخنور؛ تذکره الشعراي منظوم و منثور، چ ۲، تهران: انتشارات تابش، ۱۹۷۶ م.

۱۱. نورعلی، حسن و سیدعباس احمدی، «واکاوی نقش ژئوپلیتیکی ایران در کریدورهای بین‌المللی و ارائه مدل ایران، هارتلند کریدوری جهان»، پژوهش‌های جغرافیای انسانی، دوره ۵۴، ش ۳، ص ۱۱۶۱-۱۱۸۷، ۱۴۰۱ ش.

12. Malthus, T. R. (1798). *An Essay on the Principle of Population*. London: J. Johnson.